

Самур

№ 8 (220) 2009-йисан 29-АВГУСТ

1992-йисан январдилаь акъатзава

ЦИЙИВИЛЕР

РАМАЗАНДИН ВАРЗ КЪИЛЕ ФИЗВА

Алай йисан 22-августдиз Рамазандин варз алуьна. 21-август ниятдин няни тир. Къафкъаздин Мурсурманрин Идаради малумат гайивал, 19-сентябрдиз цавал варз акъатайтла. Рамазандин сувар 20-сентябрдиз, акъат тавуртла, 21-сентябрдиз къейд ийида. Рамазандин вацра акъул къиле авай гъар са мурсурманди сив хвена кIанзава. И вацра ички хъун, пис крарал машгъул хъун, Аллагъдин, Пайгъамбардин, имадрин тIварцIелай таб рахун гунагъ я.

МЕГЪРИБАН АЛИЕВАДИЗ БАХШНАВАЙ КТАБ

И мукъвара Азербайжандин М.Ф.Ахундован тIварунихъ галай Милли Ктабханада "Культура и культурные шедевры Азербайджана - уникальное послание будущим поколениям" тIвар ганвай ктаб кIелдайбурув агакьардай мярекат къиле фена.

Мярекатдал рахай ксари лагъайвал, ктаб уьлкведин сад лагъай ханум, ЮНЕСКО-динни ИСЕСКО-дин хуш ниятдин посол, Гъейдар Алиеван Фондунин ва Азербайжандин Медениятдин Дустарин Фондунин президент Мегърибан Алиевади республикада къиле тухузвай хийирлу крариз талукъарнава. Ада цийи мектебар, медениятдин дараматар эцигунин, милли литература, музыка вилик тухунин, начагъ аялриз куьмек гуни рекъерай, гъакIни уьмуьрдин маса хилерай тарихда гел тадай крар къилиз акъудзава.

Азербайжан ва урус чIаларал басма авунвай ктабдин ингилис вариантни чапдиз гъазурзава.

КIЕЛУНАЛ РИКИ АЛАЙБУРУН МАКАН

Чи республикадин дагъдин районрикай тир, азербайжанвияр, гуржияр, лезгияр, цIахурар ва маса миллетрин векилар яшамаш жезвай Къах райондиз кIелунал рики алайбурун макан лугъузва. Тек са Илису хуьрай цIудралди алмар акъатнава.

Алай йисуз институтрик экечIиз кIан хъайи 374 къахвидикай 147 жегъилди студентвилдин тIвар къачуна. Имтигъанар гайибурукай 35 жегъилди 500-далай гзаф, 13 жегъилди 600-далай гзаф, 4 жегъилди 650, сада 682 балл кIватIна. Райондин 2-нумрадин мектеб-лицей акъалтIарайбуру генани чIехи агалкьунар къазанмишна.

ЗАЛАН НАЧАГЪВИЛЕРИКАЙ ХУЬН ПАТАЛ

Виридуьньядин Медицинадин Тешкилатди аялар залан начагъвилерикай хуьн патал абурун хайибуруз хабардарвал авунва. КIелунин йисан вахтунда аялриз якIун бутербродар, колбаса, сосиска, гъис ганвай як, вакIан як тагун меслят акунва. И затIари рак ва маса залан начагъвилер арадиз гъизва. Гъавилай винидихъ тIварар къунвай магъсулар жезмай къван вечерен якIув, какайрив, нисидив, салан магъсулрив эвез авуртIа хъсан я.

ГЪАМЗАТОВАН ЙИКЪАР

Алай йисан сентябрдин эвелра Дагъустанда "Лацу дурнаяр" лишандик кваз Гъамзатован йикъар къиле тухуда. Дагъустандин Президентди тIвар-ван авай шаир, Социализмдин Зегъметдин Игит, Ленинан ва СССР-дин Гъукуматдин премийрин лауреат, Дагъустандин халкъдин шаир Расул Гъамзатов эбеди яз рикIел хуьнин ва гъар йисуз, сентябрдин вацра "Лацу дурнаяр" лишандик кваз Гъамзатован йикъар къиле тухунин гъакъиндай указ 2006-йисуз акъуднай. ЦIинин мярекатдал Россиядин вири регионрин, гъакIни са шумуд къецепатан уьлквейрин векилри иштиракда.

AYLARIN SULTANI RAMAZAN GƏLİB

QURANI-KƏRİMDƏN KƏLAMLAR

• Quran oxunan zaman onu dinləyin və susun ki, (onun sayəsində) sizə rəhm oxunsun.
(Əl-Əraf (Əraf) surəsi, 204-cü ayə).

• Ey insan! Sənə yetişən hər bir yaxşılıq Allahdandır. Sənə üz verən hər bir pislik isə özündəndir.

• Hər kəs bir günah qazanarsa, mütləq o günahı özünün zərərinə qazanmış olar, Allah hər şeyi biləndir, hikmət sahibidir.

• Hər kəs bir xəta və ya günah edib onu günahsız bir adamın boynuna atarsa, şübhəsiz ki, öz boynuna böhtan və açıq-aşkar günah götürmüş olar (günah üstündən günah qazanar).

(Ən-Nisa (Qadınlar) surəsi, 79, 86, 111, 112-ci ayələr).

• Ey iman gətirənlər! Şərab da (içki də), qumar da, bütələr də, fal oxları da Şeytan əməlindən olan mürdar bir şeydir, bunlardan çəkinin ki, bəlkə nıcat tapasınız!
(Əl-Mayidə (Süfrə) surəsi, 90-cı ayə).

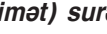

• Günahın aşkarından da, gizlisindən də əl çəkin! Günah qazananlar etdikləri əməllərə görə cəzalanacaqlar.
(Əl-Ənam (Davar) surəsi, 120-ci ayə).

• Yaxşı işlər görənləri Cənnət və daha artıq mükafat (Allah rızası) gözləyir. Onların üzünə nə bir toz (ləkə), nə də bir zillət qonar. Onlar cənnətlikdirlər və orada əbədi qalacaqlar.

• Allaha və Onun Peyğəmbərinə itaət edin. Bir-birinizlə çəkişməyin, yoxsa qorxub zəifləyər və gücdən düşərsiniz. Səbr edin, çünki Allah səbr edənlərdir.
(Əl-Ənfal (Qənimət) surəsi, 27, 46-cı ayələr).

• Rəbbim yalnız Ona ibadət etməyi və valideynlərə yaxşılıq etməyi (onlara yaxşı baxıb gözəl davranmağı) buyurmuşdur. Əgər onların biri və ya hər ikisi sənin yanında (yaşayıb) qocalığın ən düşkün çağına yetərsə, onlara: "uf!" belə demə, üstlərinə qışqırıb acı söz demə, onlarla xoş danış.

• Onların hər ikisinə acıyaraq mərhəmət qanadının altına alıb: "Ey rəbbim, onlar məni körpəliyimdən (nəvazişlə) təbiyə edib bəslədikləri kimi Sən də onlara rəhm et!" - de.

• Nə əldən çox bərk ol, nə də əlini tamamilə açıb israfçılıq et. Yoxsa həm qınanarsan, həm də peşman olarsan!
(Əl-İsra (Gecə vaxtı seyr) və ya Bəni-İsrail (İsrail oğulları) surəsi, 23, 24, 29-cu ayələr).

• Allahın sənə verdiyindən özünə axirət qazan. (Malını Allah yolunda sərf et). Dünyadakı nəsibini də unutma. (O maldan qismətinin ancaq bir kəfən olduğunu bil. Pulunu mənasız yerə sağa-sola səpələmə; səhhətinin, sərvətinin, gəncliyinin qədrini bil. Sabah səni Allahın əzabından qurtara biləcək yaxşı əməllər et). Allah sənə (sərvət verməklə) yaxşılıq etdiyi kimi, sən də (varından yoxsullara, qohum-əqrəbaya xərcləməklə) yaxşılıq et. Yer üzündə fitnə-fəsad törətməyə cəhd göstərmə. Həqiqətən, Allah fitnə-fəsad törədənləri sevməz!

(Əl-Qəsəs (Hekayət) surəsi, 77-ci ayə).

• Adamlardan təkəbbürlə üz çevirmə, yer üzündə lovğa-lovğa gəzib dolanma. Həqiqətən, Allah heç bir özündən razını, lovğalanıb fəxr edəni sevməz!

• Yerləşində müvazinet gözlə (nə çox yeyin, nə də çox asta get) və (danışanda) səsini qaldırma, çünki ən çirkin səs uzunqulaq səsidir!

• Əgər yer üzündəki bütün ağaclar qələm, dərəya da arxasından yeddi dərəya qatılaraq (mürəkkəb) olsaydı, yene də Allahın sözləri (yazmaqla) tükənməzdir. Həqiqətən, Allah yenilməz qüdrət, hikmət sahibidir!

(Loğman surəsi, 18, 19, 27-ci ayələr).

• Heç bir günahkar başqasının günahını daşımaz, günah yükü ağır olan kimse yükünü daşımaq üçün (başqa birisini köməyə) çağırırsa və (çağırılan adam onun) yaxın qohumu olsa belə, o yükəndən bir şey daşınmaz...

(Fətir (Yaradan) surəsi, 18-ci ayə).

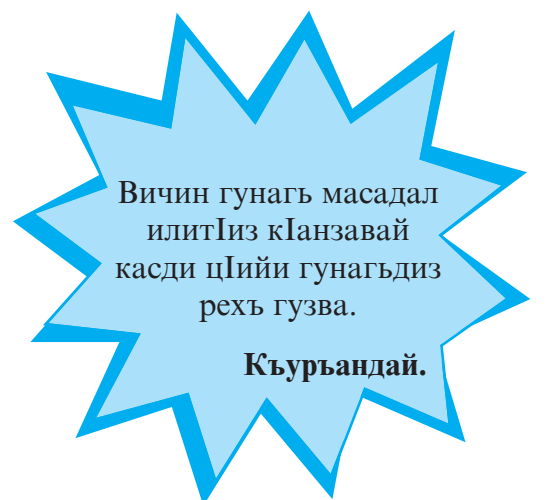
• Yaxşılıqla pislik eyni ola bilməz! (Ey mömin kimsə!) Sən (pisliyi) yaxşılıqla dəf et! (Qəzəbə səbirlə, cəhalətə elmlə, xəsisliyə comərdliklə, cəzaya bağışlamaqla cavab ver!) Belə olduqda aranızda düşməncilik olan şəxsi, sanki yaxın bir dost görərsən!

(Fussilat (Müfəssəl izah edilmiş) surəsi, 34-cü ayə).

ЧАКАЙ КХЪЕНАЙ...

Чтин адетар, ацукъун-къарагъун кIевелай хуьзвай лезгийри маса миллетрин адетризни гъуьрметда. Жуванбуруз хъиз, ма-сабурузни къайгъударвал къалурда. Вири миллетрихъ галаз дуствилелди рафтарзавай лезгийри са миллетдизни россиявийриз къван хатурдач.

А.Н.Гюльденштедт,
академик.
1774-йис.

Вичин гунагъ масадал илитIиз кIанзавай касди цийи гунагъдиз рехъ гузва.

Къурьандай.

ЛЕЗГИНЫ МИРА

НЕОБЫКНОВЕННАЯ ПЕНКЕР

Недавно мне посчастливилось познакомиться с удивительно красивой, милой женщиной. Это произошло в Москве, на лезгинской свадьбе, где собрались многие наши соотечественники. Рядом со мной сидела интересная молодая женщина с выразительными красивыми глазами и нежной кожей. Высокая, стройная и в то же время скромная, она произвела на меня яркое впечатление.

Когда рядом сидящие обратились к ней по имени "Пенкер", я невольно спросила по лезгински:

- Вы случайно не Пенкер Бабаевна?

- Да, это я, - ответила моя собеседница. Моему удивлению не было предела. Передо мной сидела ученая, доктор технических наук, профессор Пенкер Авчиева, руководитель московской медицинской компании "Здоровье и Красота", известной не только в России, также во всем мире.

Увидев мое удивление, другая молодая, симпатичная женщина с улыбкой обратилась ко мне:

- Как вы думаете, сколько

мне лет? Разглядев ее внимательно, я ответила:

- Ну, 35-37. Женщина рассмеялась:

- Мне скоро исполнится 50. - Не может быть! - воскликнула я. - Это благодаря препаратам нашей Пенкер мы так молодо выглядим. Ведь она занимается проблемой омолаживания.

Потом она многозначно добавила:

- Вы наверное удивитесь, но Пенкер уже бабушка.

Не скрою, что сначала не поверила услышанному. Но эта женщина была близкой

родственницей Пенкер.

Профессор Авчиева Пенкер Бабаевна всю свою жизнь посвятила науке. А последние 20 лет она занимается конкретной наукой - наукой здоровья и красоты.

В начале 90-х годов, когда наука переживала трудные времена, когда многие известные ученые отдалялись от своих профессиональных занятий, Пенкер Бабаевна в Москве создала лабораторию "Биологически активные вещества". Чтобы воплотить в жизнь свои научные разработки и идеи, она собрала вокруг себя лучших специалистов в области биотехнологии. Это были ее единомышленники, ученики.

В те годы, когда науку, тем более, прикладную, никто не финансировал, в элитных кругах Москвы стали говорить о новых научных разработках, осуществленных под руководством лезгинского профессора Пенкер Авчиевой. Так впервые на российском рынке появились препараты в виде БАДов. Они изготавливались на основе уникального антиоксиданта коэнзима Q10, известного во всем мире как самое эффективное

средство для нормализации деятельности сердечно-сосудистой системы и увеличения продолжительности жизни.

Ученые доказали, что препараты, изготовленные на основе таких антиоксидантов, как Q10, ликопин, лецитин и альфа-токоферол, пептидов, омега-3 и омега-6 жирных кислот и других биологически активных веществ оказывают высокую эффективность в профилактике многих серьезных заболеваний, восстанавливают силы после различных операций. Они благотворно влияют на организм, оздоравливая и омолаживая его, разглаживая кожу. Привлекли внимание визуальный косметический эффект, выражающийся в повышении упругости и разглаживании рельефа кожи.

Проблема омолаживания организма и профилактики преждевременного старения, также как и профилактика возникновения различных заболеваний, сегодня являются одними из приоритетных направлений в исследованиях Пенкер Бабаевны. Ее ученые труды основаны на достижениях современной медицины и косметологии. Учитывая факт, что во всем мире решение этих проблем давно поставлено на коммерческую основу, в настоящее время российские специалисты, в том числе, и компания "Здоровье и Красота" подключились к Международной программе профилактики преждевременного старения и омолаживания (ревитализации) организма.

По мнению специалистов центра "Здоровье и Красота", здоровье и красота неотделимы друг от друга. Как они считают, фундамент красоты - это состояние основных органов и систем организма, функционирование которых зависит от образа жизни, питания и окружающей среды.

Лаборатория, руководимая Пенкер Авчиевой, является одним из научных подразделений Государственного Научно-Исследовательского Института Биосинтеза Белковых Веществ (ГосНИИсинтезбелок). Она специализируется в области микробиологической биотехнологии. Основная научно-практическая деятельность лаборатории связана с разработкой и

промышленной реализацией технологий получения продуктов микробного синтеза для пищевой промышленности, медицины, косметической промышленности, животноводства, сельского хозяйства и охраны окружающей среды.

Приятно отметить, что имя Пенкер Авчиевой давно стало известным в научных кругах Москвы. О ее серьезных научных достижениях рассказывается во многих изданиях мира. А два года назад в Зале Церковных Соборов главного Храма Российской Федерации - Храма Христа Спасителя, состоялось IV торжественное вручение наград лауреатам международной премии "Профессия - Жизнь".

Эта премия присуждается ведущим организациям в области медицины и охраны окружающей среды. Она вручается тем организациям и учреждениям, которые внесли выдающийся вклад в здравоохранение и сохранение среды обитания человека. Компания "Здоровье и Красота", в лице руководителя Авчиевой Пенкер Бабаевны получила награду за достижения в области медицинских услуг и оздоровительного сервиса.

Препараты Пенкер Авчиевой многократно награждены золотыми, серебряными и бронзовыми медалями, дипломами и почетными знаками на российских и международных салонах и выставках.

Пенкер Авчиева родилась 15 мая 1955 года в многодетной семье в селе Орта Стал Сулейман Стальского района Дагестанской Республики. Ее род по материнской линии - потомственные ученые, по отцу - творцы. Отец умер, когда Пенкер перешла в 10-й класс, мать одна вырастила девятерых детей. Все они с отличием окончили школу и без проблем поступили в разные вузы страны. Пенкер пятый ребенок в семье. Цифра 5 всю жизнь сопутствует ей. Учи-

лась и в школе, и в институте исключительно на пятерки. В 1973 году поступила на факультет биологии Дагестанского Государственного Университета, а в 1975 году вышла замуж и переехала в Москву. За один год завершила 3-й и 4-й курсы, удивив педагогов и однокурсников начитанностью и знаниями. Но на пятом курсе перешла на заочное отделение - родился сын Марат.

Пенкер шутя говорит, что она всю жизнь учится. Это и есть ее хобби. 25 лет училась без перерыва - университет, аспирантура, докторская. Уже много лет как профессор. Несмотря на то, что, бывает чересчур занята, (у нее собственная

научная лаборатория и две компании - экологическая и "Здоровье и Красота") очень любит свою профессию. Всегда была ей верна, да и та отвечает взаимностью. Объездила пол мира, даже в гостях у Луиса Карвалана была.

У Пенкер много золотых медалей, наград, а месяц назад она стала лауреатом премии Газпрома за лучшую экологическую технологию очистки почвы от нефти. Автор более 100 научных публикаций, патентов, монографий, Пенкер обожает природу. Ее любовь к цветам отдельная тема. В Москве у нее и летний и зимний цветущие сады. Одним словом, у нее все гармонирует - внешняя, и духовная красота, образ жизни и интересы.

Седагет КЕРИМОВА

ХУДОЖНИК В ПОГОНАХ

Имран Мамедов уроженец села Имамкуликент Гусарского района республики Азербайджан. Родился в 1959 году в многодетной семье простого крестьянина. С детства проявились его способности к живописи. И в этом ему всегда помогал отец Аловсат. Будучи простым рабочим и не имея отношения к искусству, он с интересом и пониманием относился к способностям сына. С 15-ти лет Имран стал заниматься в изобразительной студии города Сумгаит.

Несколько лет спустя Имран поступил в Московский Народный Университет Искусств на факультет станковой живописи и графики, но через год пришлось оставить учебу, так как трудно стало совмещать дневное обучение в Рязанской Высшей Школе МВД СССР и заоч-

ное обучение в Московском университете.

Сейчас подполковник внутренней службы И.Мамедов работает старшим преподавателем учебного центра УФСИН России по Рязанской области и передает накопленный опыт молодым сотрудникам. За плечами долгий путь службы в уголовно-исполнительной системе. Жизненные невзгоды, нелегкие трудовые будни не помешали развитию его таланта. Он неоднократно организовывал персональные выставки в городах Кирова, Кирова-Черепца, Скопин Рязанской области, а также в самом Рязани.

Любят нравятся его наполненные духовностью картины: пейзажи, натюрморты, портреты, выполненные акварелью, маслом, карандашом. Картины

художника не оставляет человека равнодушным, наполняет душу теплом и праздником.

Имран Мамедов является лауреатом первого Всероссийского смотра-конкурса изобразительного искусства в уголовно-исполнительной системе.

В 2009 году он стал лауреатом конкурса изобразительного искусства УФСИН России по Рязанской области, посвященного 130-летию образования уголовно-исполнительной системы министерства юстиции России в номинации "изобразительное искусство". Он также стал безоговорочным победителем среди 63 участников в номинации "Приз зрительских симпатий".

Гошгар АЛИЕВ,
кандидат технических наук.

Görkəmli ləzgi bəstəkarı, iki dəfə SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, Moskva Dövlət Musiqi Elmləri İnstitutunun müxbir üzvü, professor, ləzgi və Dağıstan peşəkar musiqisinin əsasını qoymuş, Şimali Qafqazda ilk dəfə opera və balet bəstələmiş, M. Qlazunovun dediyi kimi, dünyanın nadir musiqiçiləri sırasında yer tutmuş, bir neçə əməkdar ada layiq görülmüş Qotfrid Həsənovdan estafeti alıb, Dağıstan Dövlət Mahni və Rəqs Ansamblının bədii rəhbəri kimi fəaliyyətə başlayanda Qazaxıstanın və Moskvanın musiqi həyatında öz uğurları ilə layiqli yer tutmuş 39 yaşlı Zeynal Hacıyevin "xalq düşməninin oğlu" olduğunu iddia edənlər onun haqqında SSRİ təhlükəsizlik orqanlarına və Sov.İKP MK-ya bir neçə məktub göndərirdilər. Buna baxmayaraq, bədxahların niyyətləri baş tutmadı. Çünki SSRİ-nin ən məşhur musiqiçiləri onun müdafiəsinə qalxdılar.

Dağıstan xalqlarının musiqisinin inkişaf etdirilməsində böyük rol oynamasına, bu respublikada xoreoqrafik musiqi mədəniyyətinin əsasını qoymasına, məşhur "Ləzginka" ansamblını ərəşəyə gətirməsinə, dünya musiqisinə layiqli töhfə verməsinə baxmayaraq, o, daim taleyin zərbələrinə məruz qalmış, xalq və vətən qarşısındakı xidmətlərinin üstündən xətt çəkilmişdir. Bütün bunlara baxmayaraq, onun nadir istedad sahibi və dünya səviyyəli musiqiçi olmasını danmaq mümkün deyil. Bunu tanınmış musiqiçilərin və qələm sahiblərinin onun haqqında söylədiyi fikirlər də sübut edir.

ÜÇ FİKİR

... Bu nadir istedadla malik gəncin parlaq gələcəyi var idi. Amma həyatda işləri düz gətirmirdi. Ansambldan getməsi bütün kollektiva təsir etdi. Eşitdim ki, Qazaxıstan Dövlət Konservatoriyasında oxuyur. Onu oradan gətirdim və Moskva Konservatoriyasında təhsilini davam etdirməsi üçün şərait yaratdım. Yenidən ansamblda çalışmağa başladı. Belə istedad sahibləri az-az yetişir. Onun kimilərini tapmaq, dəryadan inci tapmaq kimi çətinidir.

İ. MOISEYEV,
SSRİ Xalqları Akademik
Rəqs Ansamblının bədii rəhbəri,
SSRİ xalq artisti.

... Mənə Zeynal Hacıyevlə bir yerdə işləmək xoşbəxtliyi nəşib olub. Z.Hacıyev parlaq istedadı ilə Dağıstan musiqi mədəniyyətinə böyük töhfə vermiş bəstəkardır. Onun "Mənim Dağıstanım", "Samur-Dəvəçi kanalı", "Ləzgi beşik nəğməsi" və digər yüzrlərlə musiqi əsəri Dağıstan xalqlarının rəğbətini qazanmışdı. Onun böyük sənətkarlıqla yaratdığı hər bir musiqi əsəri hadisə kimi qarşılanırdı. O, demokratik bəstəkar idi, mahnı və ya oratoriya olsun, yaxud musiqi səhnəsi - hər əsəri melodizmlə köklənmişdi. Kiçikdən böyüyə kimi hamı onun mahnılarını oxuyurdu. Qəti demək olar ki, o, Dağıstanın müasir xoreoqrafiya musiqisi mədəniyyətinin banisidir.

İosif MATAYEV,
"Ləzginka" Dövlət Rəqs Ansamblının
bədii rəhbəri, RSFSR xalq artisti,
RSFSR-in və Dağıstanın Dövlət
mükafatları laureatı.

... Zeynal Hacıyev yaradıcılığına laqeydlik o dərəcədədir ki, bəzi kitab və məqalə müəllifləri onun anadan olduğu yerin adını belə təhrif edir, bəstələdiyi bir sıra əsərləri başqalarının adına çıxır, bəstəkarın həyat və yaradıcılığına kifayət qədər bələd olmadıqları üçün yanlış fikirlər yürüdürlər.

Zeynal Hacıyev ləzgi və Dağıstan musiqisinin inkişaf etdirilməsində əvəzsiz rol oynayıb. O, sənətdə layiqli iz qoyub. Bu nadir istedad sahibini heç vaxt unutmaq olmaz. Onun həyat və yaradıcılığı ilə əlaqədar yanlış fikirlərə yol vermək ədalətsizlikdir. Heç olmasa Qurah musiqi və incəsənət məktəbinə, həmçinin mədəniyyət sarayına Z.Hacıyevin adı verilsəydi yaxşı olardı.

Nəriman İBRAHİMOV,
Yazıçı-jurnalist.

ÜÇÜNCÜ FIKRİN İZİ İLƏ

Tanınmış qələm sahiblərindən Sədaqət Kərimova, Nəriman İbrahimov və Kazım Kazımov Zeynal Hacıyev haqqında həqiqətləri olduğu kimi xalqa çatdırmaq, ona qarşı sayğısızlığı aradan qaldırmaq, bəzi cizmaqaraçılara

ra layiqli cavab vermək üçün mətbuat orqanlarında bir neçə oçerk və məqalə ilə çıxış etmişlər. Bu baxımdan S.Kərimovanın "Samur" qəzetində, N.İbrahimovun Dağıstanın rəsmi dövlət orqanları olan "Ləzgi qəzeti" və "Daqestanskaya pravda" qəzetlərində, həmçinin Ümumrusiya nəşri sayılan, böyük tirajla çap olunan "Lezqinskiye izvestiya" qəzetində dərc olunmuş məqalələri xüsusilə diqqəti çəkir. Burada bəstəkarın həyat və yaradıcılığı haqqında geniş məlumatlar verilib. Bəstəkarın fəaliyyəti ilə bağlı bəzi məqamlara nəzər yetirək.

Birinci məqam. Zeynal hələ 14 yaşına çatmamış SSRİ-nin ən böyük cəza mərkəzi olan Baş Siyasi İdarənin işçilərinin təqiblərindən qurtulmaq üçün xeyli müddət adını və soyadını gizlətməli olmuşdu. Sənədlərdə onun atasının adı üç cür qeyd edilib: Hacı, Mi-

MƏŞHUR LƏZGİLƏR HAQQINDA BİLMƏDİKLƏRİMİZ

BİR MAHNI ÖMRÜ

kayıl, Minakil. Bəzi yazarlar ancaq sonuncu iki adı göstərirlər.

Hacıyevlər ailəsinə nə üz vermişdi? Qurahda (bəziləri bu ailənin Quruşdan olduğunu yazır) Sovet hakimiyyətinin qurulmasında, həmçinin kolxozların yaradılmasında fəal iştirak etmiş Hacıni hamı namuslu insan və yaxşı rəncbər kimi tanıyırdı. Lakin həmkəndliləri arasında kişini gözügötürməyənlər də var idi. Onlar əllərinə fürsət düşən kimi, onu aradan götürürlər. Zəmidə çalışan qadınları söyən briqadirin payını verədiyinə görə Hacıdan Baş Siyasi İdarəyə şikayət yazırlar. BSI-nin əlaltıları heç bir araşdırma aparmadan Hacıni həbs edir və onun ailəsinə Arxangelsk vilayətinə sürgünə göndərirlər. Bu vaxt Zeynal evdə yox idi və həmkəndliləri onu gizlicə Bakıdakı qohumlarının yanına yola salırlar. Sakitlik yaranandan sonra Zeynal əvvəlcə peşə məktəbində, sonra musiqi texnikumunda təhsil alır. Bir neçə il Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının orkestrində işləyir. Bakı həyatı gəncin gələcək inkişafına təkən verir.

İkinci məqam. Hacıyevlər ailəsi "xalq düşməni"nin ailəsi elan olunmuşdu. Ailənin üzvləri dövlətin adı vətəndaşlara verdiyi hüquqlardan məhrum edilmişdi. Onlara kömək göstərənləri də cəza gözləyirdi. BSI Zeynalı Bakıya qaçmağa kömək göstərmiş iki qurahlıni da həbs etmişdi. Amma hansı səbəbdənsə oğlana dəyməmiş, özünün yerli orqanlarına lazımı təlimat vermişdi.

Üçüncü məqam. Ölkə və dünya

musiqi mədəniyyətinə layiqli töhfə verməsinə, dəfələrlə tanınmış musiqiçilər, kollektivlər və təşkilatlar tərəfindən təqdimat yazılmasına baxmayaraq, onun xidmətləri qiymətləndirilməmişdi. SSRİ xalq artisti adına, Dövlət mükafatına layiq görülməli bir insana ancaq 70 yaşında, ölümündən iki il əvvəl DMSSR-in əməkdar artisti adı verilmişdi.

Bədxahları onun dünya şöhrətli "Ləzginka" Dövlət Rəqs Ansamblını araya gətirməsi ilə bağlı xidmətlərini ört-basdır etmək üçün əllərindən gələni edir, çox vaxt onun uzun illər bu ansamblda çalışmasını yada belə salmır, başqalarına da bunu unutturmağa çalışırdılar. Amma faktları danmaq mümkün deyil. "Ləzginka" onun hissi, duyğusu, sevinci idi.

"LƏZGINKA" ONUN

Ansamblının orkestrinə rəhbərlik edir. Bir müddət sonra onun təklifi və təşəbbüsü ilə "Ləzginka" xoreoqrafik ansamblı yaradılır. Sənətkar ömrünün sonuna kimi bu ansamblın orkestrinə rəhbərlik edir.

İlk illərdə "Ləzginka" yalnız ləzgi rəqslərini ifa edirdi. Sonra Z.Hacıyevin bəstələdiyi rəqslər, xüsusən də onun ayrı-ayrı xalqlar üçün bəstələdiyi rəqslər də repertuarda xeyli yer tutdu. Beləliklə, ansamblın ifasında ləzgiərlin "Ləzginka" ("Ləzgi qızı"), "Ləzgi gözəlləri", "Toy", "Atıların yarışı", "İgidlər rəqsi", "Bulaqdan gələn qızlar", "Bahar", "Qaytaqlar", "Kavxa", "Gəlin havası" və başqa rəqsləri ilə yanaşı "Rutul Masxası", "Dargo" ("Dağınlar"), "Ayloniy" (noqay rəqsi) və başqa rəqslər də şöhrət tapdı.

Ansamblda çalışdığı illərdə bəstələdiyi bir sıra musiqi əsərləri ona dünya şöhrəti gətirdi, xüsusən də "Ləzginka" ansamblı üçün bəstələdiyi 5 hissədən ibarət rəqs süitası, simfonik orkestr üçün fantaziya, xalq instrumental çalğı alətləri ansamblından ötrü "Konsert Ləzginkası" və başqa əsərlər.

Bəstəkarın yaradıcılığında ansambldakı fəaliyyəti ilə bağlı əsərlər geniş yer tutsa da, onun digər sahələrdəki nailiyyətləri də az deyil. Bu baxımdan Z.Hacıyev yaradıcılığının neçə-neçə açılmamış səhifələri var.

AÇILMAMIŞ SƏHİFƏLƏR

Zeynal Hacıyevin xidmətlərindən biri onun xalq mahnılarını toplaması idi. 1959-cu ildə o, "30 ləzgi xalq mahnısı" adlı kitabını çapdan buraxdı. Bundan bir il sonra "Ləzgi mahnıları və rəqs melodiyaları" kitabı işıq üzü gördü. Burada bəstəkarın bir sıra əsərləri verilib. Bəs qalan əsərləri? İ.Matayev Z.Hacıyevin təkə "Ləzginka"dan ötrü yüzrlərlə musiqi əsəri bəstələdiyini bildirir. Hani həmin əsərlər? Onlar indiyə kimi niyə ayrıca kitab kimi çap olunmayıb? Çünki bəstəkarın onlarca əsərini ayrı-ayrı üzdəniaraq sənətçilər oğurlayaraq, öz adlarına çıxıblar. Bu məsələ geniş tədqiq edilməli, həqiqət üzə çıxarılmalıdır.

İkinci açılmamış səhifə bəstəkarın ləzgi teatrında səhnəyə qoyulmuş tamaşalardan ötrü bəstələdiyi musiqidir. Onun "Funduqbəy", "Sayad", Dağlılar", "Bəyin qaçırılması", "Yetim Emin", "Məhəbbət haqqında rəvayət" və başqa dram əsərlərinə yazdığı musiqi barədə heç yerdə açıqlama verilmir.

Üçüncü səhifə. Z.Hacıyev xor üçün rus və Dağıstan şairlərinin sözlərinə, həmçinin ləzgi və rus dillərində onlarca mahnı bəstələyib. Həmin mahnılardan "Bizim fəxrimiz", "Ana", "Doğma söz", "Sülh göyərçini", "Komsomol", "Mənim ana vətənim" və başqa əsərlər o vaxt Umumittifaq radiosunda və televiziyanında səsləndirilib və qızıl fonda daxil edilib. Lakin bəstəkarın bu sahədəki fəaliyyəti hələ də qaranlıq qalır.

Daha bir səhifə. Zeynal Hacıyev ötən əsrin 40-cı illərində Özbəkistan Dövlət Sirkinin musiqi rəhbəri işləmiş, sonra Qazaxıstan Dövlət Konservatoriyasına daxil olmuş, Moskva Konservatoriyasında təhsilini davam etdirmiş, İ.Moiseyevin rəhbərlik etdiyi ansamblın tərkibində keçmiş SSRİ respublikalarında və 50-dən çox xarici ölkələrdə konsertlərdə olmuşdu. Amma onun haqqında çap olunmuş məqalələrdə bütün bunlar barədə cəmi bir-iki cümlə yazılıb, heç bir tədqiqat aparılmayıb.

Nəhayət, daha bir vacib məsələ. Məşhur bəstəkar qarşı edilmiş haqsızlıqlar, repressiyalar ayrıca tədqiqat mövzusuudur. Bu sahədə axtarılar aparıb xalq məlumatlandırmaq, dahi sənətkarın həyat və yaradıcılığının qaranlıq səhifələrini üzə çıxarmaq qələm sahiblərimizin borcudur.

... Onun dillər əzbəri olan şux mahnıları neçə illərdir yaşayır, hələ yüz illər də yaşayacaq. Təəssüf ki, özünün nəşibi qəmli notlarla köklənmiş bir ömür oldu. Yarımçıq qalmış mahnı ömrü...

Müzəffər MƏLİKMƏMMƏDOV

ЕВРОПАДИН ЧЕМПИОН

дай, виридални гъалибвал къазанмишдай руша. Адан виКегвилер акур муквакылибуру Шихеммедаз вичин руш спортдал машгъуларун меслят ақунай.

Кццарин таеквондо секциядиз регъбервал гузвай Камран Къарибов Фариадин алакунрин ччалахъ хъана, ада и гъвечи, яхун рушакай зурба спортсмен хкатдайди къатана. Ам са карди мягтеларнай: адет яз спортдал машгъл жезвайбуру ара-ара

ял ягъида. Ингъе Фариа гъа вахтундани секиндиз акъвазачир. Вичихъ ччехи энергия авайди чъунъхариз жедачир адавай. Са шумуд вацралай Фариадин сифте агалкъунар винел акъатнай. Ингъе и рушакай Европадин чемпион хъана.

2007-йисуз Азербайжандин Таеквондодин Федерациядин къарардалди "йисан тренер" тцварциз лайихлу хъайи Камран Къарибов Кццара таеквондодин секция арадиз гъайи кас я. Азербай-

жандин талукъ институт акъалтцарна, III дандин иеси хъайи ада чпихъ алакунар авай гъаф гадаярни рушар спортдив агудна. Машгъл хъун патал кутугай чка тахъуни четинвилер арадиз гъанатани, адан аялри алатай йисара гъаф медалар къазанмишна. Шегърияр Жамалединов, Элдениз Зербелиев, Васиф Къурбанов, Анар Гъаживердиев, Решад Дашдиев, Рамик Незеров хътин спортсменри Кццарин таеквондо мектеб Азербайжандай къецизни сейли авуна.

РикI ахъайдай кар ам я хъи, таеквондодал машгъл ирид рушани хъсан негъжар къалурзава. Севда Гъасановадин (42 кг), Севда Гъейда-

ровадин (49 кг), Эмиля Гъажибалаевадин (51 кг) тцварар вири республикадиз сейли я.

Камран Къарибован регъбервилек кваз алай вахтунда 40 жегъил таеквондодал машгъл жезва. Кццар шегъердин Олимпиядин меркезда абур патал къулай шартцар арадал гъанва. Камран адан аялри идалай къулухъни чи республикадиз гъаф медалар гъидайдан ччалахъ я. Лезги тават Фариадин мурад лагъайтца, гележегда Кццар шегъерда таеквондодал машгъл жезвай рушар патал къилди секция кардик кутан я.

АЗИЗРИН СЕВДА.

Алай йисан июндиз Загребда Европадин КцвенКвечивал патал таеквондодай къиле фейи акъажунар Азербайжандин тарихдиз къизилдин гъарфаралди хъена. Чи республикадин дигегъли спортсменри сифте яз чемпионвилдин тцвар къачуна. Азербайжандин пайдах Загребда хкажиз турди къегъал лезги руш Фариа Азизова я.

Кццар шегъердин 2-нумрадин юкъван мектебдин 8-синифда Кцелзавай Фариада къе таеквондодай дуьньядин виридалайни гужлу спортсменрикай сад яз гъисабзава. Алатай йисан майдин вацра ада Туьркиядин Измир шегъерда КцвенКвечивал патал къиле фейи дуьньядин чемпионатда III лагъай чка къунай. Чи республикадин дигегълийрикай сифте яз медал къазанмишна.

Чулав ццулуни I дандин иеси тир Фариада къудра рес-

публикадин къизилдин медалриз, къведра Европадин, садра дуьньядин бурънждин медалриз лайихлу хъана. 2009-йисуз Европадин чемпионвилдин тцвар къазанмишай руш исятда 2009-йисуз Мексикада къиле фена Кцнзавай дуьньядин акъажунриз гъазур жезва. Адан виридалайни ччехи мурад лагъайтца, виликай къвезмай йисуз Гъиндистанда таеквондодай жегъилрин арада къиле фена Кцнзавай I Олимпиядин Къугъунра вичин гъунар къалурун я.

Фариа спортдал машгъл жез вад йис я. Адан дидеди - Фезилади ихтилатзавайвал,

Фариа гъвечи ччавуз тифрикъ, начагъ аял тир, датана Кцвачер тцадай адан. Ятцани, къуш хъиз тарарин къакъан хилерал акъахдай. Вичин таьртуьшер хъиз нинийрив къугъвадацир, мягъледин гада аялрихъ галаз къуршахар къа-

СА РАЙОНДА 5000 АЯЛ СПОРТДАЛ МАШГЪУЛ Я АБУРУ РОССИЯДИН ВА ДУЬНЬЯДИН ЧЕМПИОНАТРА 60-ДАЛАЙ ГЗАФ МЕДАЛАР КЪАЧУНВА

Эхиримжи йисара Дагъустандин Стцал Сулейманан районда спорт вилик тухуниз гъафни-гъаф фикр гузва. Гъавилйай инай ццудралди Дагъустандин, Россиядин, Европадин ва дуьньядин чемпионар акъатнава. Армспортдай къудра Европадин ва дуьньядин чемпион Рамидин Къазимегъамедовал, дуьньядин ва Европадин чемпион Малик Тагъирбеговал, къуршахар къунай дуь-

ньядин чемпион Алим Селимовал, дзюдодай дуьньядин чемпион тир стхяр Рамазан ва Тельман Къурбановрал, женгинин самбодай дуьньядин чемпион Эльдар Алиевал, боксдай Европадин чемпион Альберт Селимовал, футболдай Россиядин чемпион Нарвик Сирхаевал ва маса къегъалрал халкъди дамахвава.

Спортдихъ тербиядин метлеб авайди фикирда къуна, райондин

хуьрера ва мектебра ццийи филиалар кардик кутава. Алай вахтунда райондин меркезда спортдин 3 мектеб, Къасумхуьрел, Ццийи Макъа, Кцварчагъ, Герейханов, Къулан Стцал, Курхуьр ва маса хуьрера спортдин мектебрин филиалар кардик ква. Инра 2000-далай гъаф аялри спортдин жуьреба-жуьре хилерай вердишвилер къачува. Санлай къачурла райондин юкъван мектебра авай спортдин

306 кружокдани секцияра 5000-далай гъаф аялар машгъл жезва. Абуруз 57 тренерди ва 105 спортдин Кцвалах тухузвай касди регъбервал гузва.

Тек са йисуз аялрикайни жегъилрикай 400-далай гъаф дережар авай спортсменар, 20 спортдин мастервиле кандидатар, Россиядин спортдин 4 мастер гъазурнава. Эхиримжи пуд йисуз райондин аялри Россиядин ва Дагъустандин КцвенКвечивал патал тешкилнавай акъажунра, гъакцни каратэдай ва азаддиз къуршахар къунай дуьньядин чемпионатра 60-далай гъаф медалар къазанмишнава. Аялар руьгъдал, къуватдал, зиреквилел гъалтайла гужлубур хъун патал райондин мектебра спорт вилик тухуниз мадни хъсандиз фикр гузва.

Мегъамед КЪУРБАНОВ

ИЗРЕЧЕНИЯ МАГОМЕТА, НЕ ВОШЕДШИЕ В КОРАН

Когда человек из малого достатка, приобретенного собственным трудом, оказывает посильную помощь другому, то это бывает самой угодной для Бога милостыней.

✘ ✘ ✘

Никто не может быть истинно верующим, если он не желает своему брату того же, чего желал бы себе.

✘ ✘ ✘

Не умерщвляйте своих сердец излишней пищей и питьем.

✘ ✘ ✘

Не злословь никого. И если кто-нибудь станет злословить тебя и выставлять на вид пороки, какие он знает в тебе, не разоблачай пороков, какие ты знаешь в нем.

✘ ✘ ✘

Милостыня есть долг каждого верующего. Тот, кто не имеет для нее средств, пусть творит добрые дела и удерживается от зла, и это будет его милостыней.

✘ ✘ ✘

Добро - это то, что придает твоему сердцу твердость и спокойствие, а зло - это то, что повергает тебя в сомнение, хотя бы в такое время, когда другие люди оправдывают тебя.

✘ ✘ ✘

Лучше сидеть одному, чем со злыми; но лучше сидеть с добрыми, чем одному. И лучше говорить ищущему знания, чем хранить молчание; но лучше молчать, чем вести пустой разговор.

✘ ✘ ✘

Великую награду даст Бог тому, кто подавляет свой гнев, когда мог бы выказать его.

✘ ✘ ✘

Бог любит людей, добывающих себе пропитание трудом.

✘ ✘ ✘

Самая святая война - та, в которой человек побеждает самого себя.

✘ ✘ ✘

На Бога надейся, но привязывай своего верблюда.

✘ ✘ ✘

Присоединяйтесь к истине, чуждайтесь лжи.

✘ ✘ ✘

Избегайте подмечать и осуждать недостатки в людях, особенно такие, какие есть в вас самих.

✘ ✘ ✘

Побольше молчать и оставаться в добром расположении духа, - может ли быть что-либо лучше этого?

✘ ✘ ✘

Будьте осторожны в шести случаях: когда говорите, - говорите истину; когда вы что-либо обещаете, - исполняйте; долги свои - платите; будьте целомудренны и в мыслях, и на деле; удерживайте свою руку от всякого насилия и сторонитесь всего худого.

✘ ✘ ✘

МЕЧТА ДЕТСТВА

При въезде в Кусары открывается удивительно красивая панорама: город, утопающий в зелени, бурная журчащая река и величественный Шагдаг. Красота Шагдага никого не оставляет равнодушным.

С самого детства у меня была большая мечта - покорить Шагдаг. Каждый раз, наблюдая, как отец собирает рюкзаки и в очередной раз отправляется в горы, моё желание росло ещё больше. И вот наступило долгожданное лето. За два месяца мы начали себя готовить к этой нелёгкой поездке.

Весь наш путь пролегал вдоль реки Гусарчай. Утренние солнечные лучи ласково провожали нас в путь.

В деревне Лаза нас встретил Зейнал халу, который стал проводником нашей команды. Погрузив все вещи на лошадей, мы продолжили путь верхом. Отяжелевшие лошади вели нас по узким крутым горным тропинкам. Изредка Зейнал халу подгонял их, опасаясь попасть под дождь.

Изумительна и богата природа в горах: величественные вершины, снежные пики, бурные водопады, холодные родники, красивые цветы, сочная трава, свежий воздух... А погода непредсказуема: она может резко измениться за несколько минут. Мы шли, наслаждаясь солнечным теплом, как вдруг солнце куда-то скрылось, из ущелий начал подниматься густой туман, принесённый с собой холод.

Особенно трудным был последний подъём, после которого мы должны были разбить наш лагерь. Под проливным дождём, полностью промокнув, стуча зубами от холода, мы дошли до подножия Кабаша.

28 июля - в день восхождения на Шагдаг наша команда из семи человек, сократилась до четырёх. Трое остались в лагере.

В 9 утра мы тронулись в путь. Дорога была сложной и опасной. Мы шли по склону Шагдага - Кабаша. Вела нас узкая тропа, по правому боку которой величественно возвышалась огромная скала, а по левую сторону открывалась глубокая пропасть. Перед нами красовались удивительные картины: скала со сквозной дырой, стая диких горных коз, редкие цветы, нагромождения камней...

В воздухе чувствовался мороз, опять поднимался туман, дул ветер, моросил дождь. Туман как занавес в театре, то

открывал нам великолепный вид на пики гор, то прятал его, обнажая пропасть. Так очень часто менялись декорации нашего горного пейзажа.

Поднимаясь по крутому подъёму по камням, через каждые несколько шагов мы останавливались для передышки. Поднимая взор к небу, и видя всё ещё снежную шапку где-то далеко в небесах, мы с ужасом думали, сколько ещё надо пройти.

Вдруг дождь резко перешёл в град. Как из ведра на нас сыпались ледяные бусинки, которые, касаясь лица, кололи как иглы.

Поднимаясь по крутому склону, мы вдруг услышали такой сильный гром, что от его грохота легли на камни. Бесконечный подъём, позади пропасть и бесконечно сыпавшийся на нас град. Ощущение такое, будто гора сдвинулась с места.

Постепенно мы дошли до снежной шапки. Несмотря на трудности, мы смело шли по снегу, то по льду, строго ступая только по следам проводника.

Интересно было наблюдать, как с этих вершин, из снегов и льдов берет начало Гусарчай.

И вот снежный путь тоже пройден, впереди возвышался пик Шагдага. При виде его у нас появились силы, последние метры мы бежали на самую высокую точку - навстречу нашей победе. Было 16:30, температура воздуха - +4 градуса.

Первыми на пике оказались мы с Зейнал халу, потом мой отец Низами и брат Айдын. Вслед за громом раздалось наше громкое "Ура". Не передать тех чувств радости, гордости, счастья, которые испытываешь, находясь на пике.

Мы оставили здесь записку о составе нашей команды, с указанием даты и пожеланиями. Это традиция нашего Шагдага!

Домой мы возвращались окрыленные, наполненные чувством гордости. Ведь не каждому суждено покорить вершину седого Шагдага. Нам это удалось! Промокнув до нитки, дрожа от холода и голода, мы были полны радости. Потому что смогли преодолеть все трудности долгого пути и достигли своей цели. Мы побывали не только на пике горы, нам казалось, что находимся на вершине счастья.

Айсель РУСТАМОВА

ИМ ВУЧТИН АЛАМАТ Я

1993-йисуз вичин КВалин бине эцигдайла КцІар райондин Зинданмуругъ хуьруьнэгъли Зуьгмет Серкероваз винел рушан ақунар алай элкъвей къван жагъана. ВацІун къванерилай са шумудра залан тир и къван адетдин материалдикай туширди гъасятда къатІуз жеда. Дишегълидин шикил лагъайтІа, гъилив чІугунвайдаз ухшар туш. Ам цавай аватнавай метеоритдин кІус я лугъзва бязибуру. Им вучтин алаамат ятІа?

“САМУР”

Римма ГЪАЖИМУРАДОВА

АГЪ, ЗИ ШИИР...

Агъ, зи шиир,
руьгъдин велед,
агъ, зи шиир,
лагъ, зи шиир,
Эгер жуван
гуьгъуддин ван, ашкъи, мурад,
авуртIа кIватI,
вакай къе заз
аманат яз
и дуьньядал
тадай жуван гел жедатIа?

Агъ, зи шиир,
заз чинеба лагъ, зи шиир,
КIватIайтIа вал
жуван накъвар
стIал-стIал,
зи элдин тIал
вири санал
гваз тухудай сел жедатIа?

Агъ, зи шиир,
Пакамандиз
луварраллаз твах зи шиир...
Лагъ, зи шиир,
Виш йисарлай,
агъзур салай
къенинди хъиз
лезги чилел
ихътин иер
хуьр, гуьне, цIвел,
пел жедатIа?

Агъ, зи шиир,
Лагъ, зи шиир,
Агъзур салай
зун марф хъана,
дидед чIалан са гаф хъана,
Чинар хъана къакъан пелел,
Са цуьк хъана дагъдин синел
и дуьньядиз хтайтIа,
дердер жуван секин-секин
рахайтIа,
инал, викIегъ, зи такабур
хайи лезги эл жедатIа?

Агъ, зи шиир,
зи рикIин дуст,
нагагъ са къуз
гъиле къелем
хъана ажуз,
гаф рикIевай

ЗУН ГЕЛКЪВЕЗВА ИЕР, ВЕРЦИ ГАФАРИХЪ

Вичин шиирриз лезги чIалан къенивални фикиррин деринвал хас тир Риммадин къелемдикай къиметлу шиирар хкатнава.

Римма 1961-йисуз Сиязан шегъерда, тIвар-ван авай геолог Гъажимурад Гъажимурадован хизанда дидедиз хъана. Шумудни са цIийи нафтIадин къуй кардик кутунихъ чIехи пай кутур и тIвар-ван авай кас КIвалахдай вахтунда гъелек хъанай ва гъавилай адан хизан хайи Манкъулидхуьруьз (КцIар район) куьч хъанай.

Риммадин яратмишунар сифте яз кIелдайбурув агакъарай "Самур" газетдин редакцияди гуьгъуьнлай адан шиирар 2000-йисуз басма авур "Акъа-та шегъердиз" альманахдиз акъудна. Шаирди вичин "Туьхуьмир, зи гъед" тIвар ганвай сад лагъай ктаб чандиз гъазурнава.

тежез лугъуз,
лагъ, а чIавуз,
дидед чIалан верци гафар
захъ галаз хъел жедатIа?

Лагъ, зи шиир,
Эгер са къуз
туштIани чи къелем ажуз,
чун жергейрай акъатайтIа,
чун рикIелай алатайтIа,
тахсир чакай -
закай, вакай -
нел жедатIа?

ГЪИКЪВАН ЧIАВ Я...

Гъикъван чIав я рикIе рагъ,
ЭкъечIавач, акIизвач.
Гуьгъуьл пеш хъиз къуранва,
Я чимизвач, мекъизвач.

Вун гъинава, рикIин дуст,
Зун вахъ гъикъван къекъведа?
Зи гуьгъуьлдин сузаяр,
За тек гъикъван регъведа?

Зун къведалди дуьньядиз
Вун килигна фенватIа?
Дуьньядин гъамарикай
Вуна гъикъван гвенватIа?

ЖагъидатIа заз ви гел
Алатна фей есирра?
Белки гуьгъуьл тунва на
Инжи хътин шиирра?

Белки ви тIвар Алирза,
Етим Эмин, Саяд я?
Чи гуьгъуьлри хъвайиди
Заз чида хъи, са яд я.

Вун гъинава, рикIин дуст,
За вун гъина жагъурин?
Гагъадра гъил, луварар
Чи сад сада акъурин!

КВАТIНАВА ЧУЪЛДАЙ...

КIватIнава чуьлдай
Цуьквери чпин хъвер.
Хъел я жал?
Шабашзава тарари

цIуру, бул пешер.
Мехъер-мел я жал?
Авахъна цавай
бул накъвар.
Шел я жал?
Амач маниар.
Секин я къушар.
КIанид квахъайдаз
Хъанвай ухшар.
Дуьньядин чандиз
атанва жал фул?
Агъ, ваъ,
Атанва чан, зул.

КЪАКЪАН КЪАВАХ...

Рекъин къерех... Къакъан са вах
Акъвазнава хиьлриз.
Белки гуьзел жаваб я ам
Зи рикIевай суалриз.

Рекъин къерех... Къакъан къавах,
ТIебиатдин хару гуьзел.
Ваз къакъанра вуч акъваза
КIелиз аван, секин гъезел?

Къакъан къавах, вуч аватIа
Ви хиьлра къакъанравай?
Ви ашкъини накам хъана
Агакъ тийир маканраван?

Вун дуьньядин дертлу гъилер
ЯтIа цауз хкаж хъанвай?
Белки зериф са руьгъ я вун,
ХкIурдалди агаж хъанвай,
Рекъер-муькъвер къакъаж хъанвай?

Агъ, низ чида, низ чида къван?
Белки цIугъ я, къакъан гъарай?
Са руьгъ ятIа ялгъуз хъайи,
А дуьньяда текъвез къарай...

Рекъин къерех... Къакъан къавах...
Галтадзава даим гару.
Къакъан са гъам, са дерт хару...

ДИДЕД ЧIАЛАЛ

Дидед чIалал шиир гуьзел кIан я заз,
Ам межлис яз гуьзел, инжи
гафарин.
Мана дерин, мецел къезил кIан я заз,
КIелай рикIяй ван къведайвал:
"Аферин!"

Зун гелкъведа иер, верци гафарихъ,
Илгъамди зи яргъаз ялда хиьлар.
Акатда зун гафарин гур марфадихъ,
АцIурда за зи шиирдин пияла!

Зун рахайтIан лезги чIалан
булахдал,
Гагъ сефилдиз, гагъ перишан,
гъамлу яз,
Гагъ зи хурай акъатайтIан агъни
тIал,
Зи шиирда гъамни гуьзел кIан я заз!

Гъамни гуьзел кIан я заз зи шиирда,
Илгъам вични гзаф къакъан са
гъам я!
Илгъамдинни гъамунин зи
гуьгъуьлда
Къулавайди са легъзе я, са кIам я...

БАДЕД ГЪИЛИН ГАМ АМА

КIвалин чиле цуьк ахъайна,
Гатфари хъиз цуьквер гъайна,
Лезги чилин гъар убада,
Гъам Куьреда, гъам Къубада,
Гъар са кIвале шумудни са
Лезги бадед гъилин сумаг,
Бадед гъилин гам ама.
Зи кIвалени гатфари хъиз
Ахъайна цуьк,
Бадед гъилин гам ама.

Чан алатIа и гамунал?
Гагъ а къиле, гагъни инал,
Гъар гъилера, гъар квакка
АватIани шадвални наз,
Вучиз ятIан акъваза заз
И гамуна
бадед рикIин са тIимил дерт,
са тIимил къван
бадед рикIин гъам ама.
КIвалин чиле ахъайна цуьк,
бадед гъилин гам ама.

И цуькверал бадед гъилин,
И рангарал ширин, мили,
ЯтIан гъейран чилер, цавар,
ЯтIан и гам зазди сувар,
И гамуна лугъуз тахъай,
Шумуд мани, шумуд са мах,
Зи бадедин а верци ван,
бадед къамат,
Садни адан гъална уьмуьр,
къенин йикъаз къачуз тахъай
кам ама,
КIвалин чилел ахъайна цуьк,
бадед гъилин гам ама.

Им вуч сир я, им вуч суьгъуьр?
Авурлахъди са гъил къекъуьр,
И гаминлай, агъ, вуч хъсан,
Аял чIавар верци, масан,
Зи вилеркай карагзава.
Агъ, зи рикIе, гуьгъуьлд цава
А йикъарин алатай, фей,
Ширин хиьл,
заз азиз тир кIам ама.
КIвалин чилел ахъайна цуьк,
бадед гъилин гам ама...

Гъич са гунагъкардини
масадан гунагъ вичин
хивез къачудач,
къачуртIани, а парцикай
затIни ялна тухуз жедач.

Къуръандай.

■ Чи чIала авай са бязи гафари чпикай фикир-фагъумар ийиз тада. Абурукай садни "шакIукIа" я. И гафуни алатай асирдин 50-60-йисар, жуван аялвал зи рикIел хкида. Чи хуьрера гзаф аялар авай хизанри гъамиша четинвал чIугвадай. Абуруз вахт-вахтунда фу, тIуьн-хъун агакъарун са акъван регъят кар тушир. Гъавилай дишегълийри хърак фалай гуьгъуьнлиз аялар тухардай шакIукIани чрадай.

Чун КцIар райондин Хъилерин хуьруьн "Шкайем" лугъудай мектебдин патав киринди кIвале яшамаш жезвай. Зи буба Шафиюллади ва диде Сурагъиди вуз акъалтIарайдалай гуьгъуьнлиз и мектебда математикадай тарсар гузвай. Чи мягъледа авай Махфират халадин хъарни тIанур ви-

ШАКIУКIА

ри хуьруьз сейли тир. Мягъледин дишегълийри гъафтеда садра нупадалди адан гъаятда фу чрадай. ЦИийиз тIанурдай акъатай фан атирди "Шкайем"дин" гъаятда футбол къугъваз галатнавай ва каш акатнавай аялар бейгъушардай, абурун сивиз цIаран яд гъидай. Чна къугъун гадарна, тIанур галайнихъ чамарардай ва вирида санал гъарайдай: "ШакIукIа, шакIукIа, шакIукIа!" Чи ван хъайила фу чразвай дишегълидин вичин куьмекчийрик тади кутаз тикрардай: "ШакIукIа, шакIукIа, шакIукIа!" Абуру бегъемдиз чранвачир, ханвай какаяр алай фан къерехар агажар-

на дишегълидив вугудай, адани гъа фу тIанурда чран хъийидай. Гъич са декъикъани тахъанмаз шакIукIа гъазур жедай.

Суфрадал тунвай шакIукIадал алтIуш хъайи аялрин садбурал пара, садбурал тIимил пай галтдай. КIус гъат тавурбурни жедай. А аялар хъелна чпин кIвалериз хъфидай. Заз гагъ-гагъ им са гъихътин ятIани къугъун хъиз жедай. ВикIегъбурулай гъамиша шакIукIа гъилик ийиз алакъдай, усалбур кузни-хкIуз амуькдай. Гъавилай за и гафунихъ "чкIиз тамир", "викIегъвал къалура" хътин манаяр аватIа лугъуз фагъумдай. Гъар гъикI ятIани, аваз хъурай чи шакIукIа!

Шамил ФЕРЕМЕЗОВ,
КцIар райондин Гуьндуьзкеле
хуьруьн юкъван мектебдин муаллим.

"САМУРДИН" МЕКТЕБ

"ПУД ВИШ МЕСЭЛА"

И йикъара Бакудин "Илим ва тэгъсил" чапханади машгъур лезги алим ва шаир, вири Къафкъаздиз хъиз, РагъэкъечІдай патан уьлквейризни сейли хъайи Мегъамед Саид эфенди Дагъустани Эвежугъвидин "Пуд виш месэла" ва "Зейн ал-Макадиб" ктабар санал азербайжан чІалал чапдай акъуднава. 1883-йисуз гилан КІлар райондин Эвежугъ хуьре дидедиз хъайи Мегъамед Саид эфенди вичин девирдин зурба алмиркай тир ва ада араб чІалал са шумуд ктаб кхъенай. Амма алатай асирдин 20-30-йисара, совет гьукуматдин диндиз акси чІуру сиясат себеб яз репрессиядик акатай алимдин "Пуд виш месэла" ва "Зейн ал-Макадиб" ктабар, гьакІни гъилин хатІаралди кхъенвай "ЦІийи Асари Дагъустан", "Анкъа - симургъдин къуш", "Пайгъамбардин нур" ва маса эсерар 1955-йисан зулуз Уьнуьгърин хуьре партиядин гъилбанри цІай яна канай.

"Пуд виш месэла" араб чІалай азербайжан чІалаз элкъуьрна ктаб тукІуьрнавайди Мегъамед Саид эфендин хтулдин свас, философиядин илимрин кандидат, доцент Гуьлбениз Агъмедзаде я. КІватІалда эсердин араб вариантни гъатнава. Са къадар гафариз баянар ганва. Ктаб арадиз гъунин карда Г.Агъмедзадеди чІугунвай зегъмет, са гафни авачиз, тарифдиз лайихлуди я.

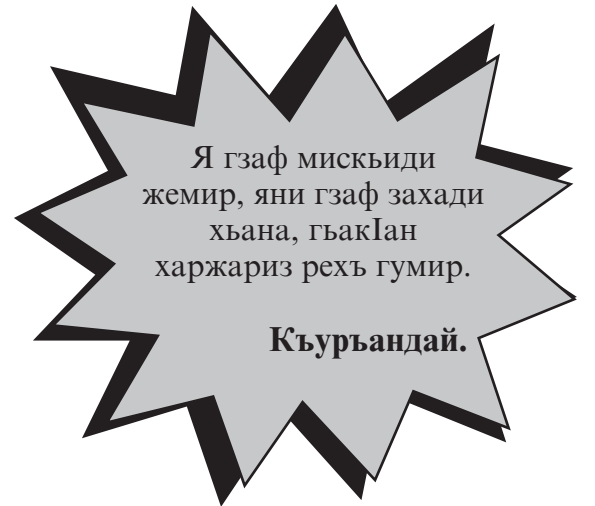
КІватІалдик алимдин хтул, Гуьлбениз Агъмедзадедин уьмуьрдин юлдаш Абдулгъалим Шемседдинан хцини пай кутунва. Ада ктабдиз сифте гаф кхъенва ва ам басма авунва.

КІватІалдин къвед лагъай паюна алимдин "Зейн ал-Макадиб" эсер ганва. И эсерни азербайжан чІалаз элкъуьрнавайди Г.Агъмедзаде я ва ам и чІалал сифте яз чап жезва. Шиирралди кхъенвай, 1919-йисуз Бакуда чап хъайи и ктаб Мегъамед Саид эфенди вичи къейд авунвайвал, Лезгистандин агъа-

лияр ахварай авудун, абур илимдинни медениятдин рекъяй вилик тухун патал къелемдиз къачунвайди я.

"Самур"

ИНСАН ГЪИХЪТИНДИ ХЪАНА КІАНЗАВА?

Къафкъазда муьридизмдин бине кутур, Дагъустандин халкъари чеб урус пачагъдин зулумдикай азадзавай жеңгерин руьгъдин регъбер хъайи лезги алим, шаир ва жеңгчи Шейх Мегъамед Ярагъвидин весійрай мисалар

- Гъар са инсан дуйньядал са куьхъ ятІани, вичи вуч хъсан яз гьисабзаватІа, гъадан чІалахъ хъана кІанда.
- Инсан азад яз ханва, ам масадаз муьтІуьгъ хъун, я вичи масад муьтІуьгъарун герек туш.
- Инсандин къиметлувал ам дегиш тахъуникай ибарат я.
- Намуслу инсан ятІа, гъахъсузвилини аксина жеңг чІугу, жувни гъахълуди хъухъ.
- Хъсанвал ийиз тади къачу, инсан!
- Жуван руьгъ мискъивиликай хъухъ.
- Инсан ятІа, жуван руьгъ лукІвилини гьиссдикай азад ая.
- Инсанвилини сад лагъай лишан адалатлувал я.

МОСКВАДА ЛЕЗГИ ЧІАЛАЛ ЧАПДАЙ АКЪУДНАВА

И мукъвара Россиядин къилин шегъерда лезги чІалал цІийи ктаб чапдай акъуднава. Библиядин Таржумайрин Институтдин зегъметдин нетижа яз арадиз атанвай и ктаб Самара шегъерда басма хъанва. Аялар патал гъазурнавай, рангунин шикилралди тамамарнавай и ктабда Библиядин текстерай чІукар гъатнава.

1983-йисалай инихъ "Аялар патал библия" тІварцІелди ктабар дуйньядин 30 чІалалди, санлай 7,5 миллион тираждалди чапнава. Ктаб Дагъустандин халкъарикай сифте яз лезги чІалалди чап хъун дуйшуьшдин кар туш. Дуйньядин къадим ва девлетлу чІаларик акатзавай, литературадин чІал

вилик фенвай лезги чІалахъ алимери ва лингвистри генани гзаф ялзава.

Вичин винел цІуд йисуз кІвалахнавай "Библиядин шикилар" ктаб лезги чІалаз элкъуьрайди Арбен Къардаш, адан редактор Седакъет Керимова я.

Дуйньядин виридалайни гзаф кІелзавай ва таржума ийизвай ктабрикай тир Библиядай текстер ва шикилар гъатнавай и кІватІалда Аллагъдинни инсандин рафтарвилерикай ва Аллагъдивай къакъатнавай инсан цІийи къилелай Цавараллайдан имандал гьикІ кхведатІа къалурдай рекъерикай ихтилатзава. Европадин стандартрив къадайвал чап авунвай и ктаб чІалан михъивилелди тафаватлу я.

"Самур"

КЪЕРИЗ-ЦІАРУЗ ГЪАЛТЗАВАЙ ГАФАР

Чангал - крчар къулухъ фенвай къун
Пиле гьер - япарилай элкъвенвай куьлуь крчар авай гьер
ТупІал хеб - кІел квадарнавай, амма нек гузвай хеб
ТупІал кал - къвед лагъай йисуз нек гузвай кал
ТупІал дана - са йис тахъанвай дана
Кун - чими вахтунда гъайванар хуьдай чка

Кийар - яру балкІан
Къерех - дана
Къидав - балкІандин азар
КІарах - куьруь сар алай кицІ
КІушц - данаяр хуьдай чка
Мадвар - кицІин зунжур гъалдзавай ракъун гъалкъа
Семер - хъуьтуьл пурар
Хъул - кицІин азар

РИКІЕЛ ХУЪХ!

ЦИРКУМФИКС

Лезги гафарин къурулушда муьжуьд жуьредин морфемаяр жеда: дувул, диб, суффикс, префикс, инфикс, циркумфикс, постфикс.

Циркумфикс къадагъадин суффиксди дувул вичин юкъва тун я. Циркумфикс лезги чІала, алатай вахтариз хас амукъа яз, са шумуд гафуна дуйшуьш жезма: *ми-йи-р*; *ми-же-р*; *ми-фи-р*. И формайра къадагъадин суффиксди дувул вичин юкъва тунва. Гекъиг: *йи-мир*; *же-мир*; *фи-мир*. Чи нугъатра ихътин гафар мад ава: *ма-гу-р*; *ме-къве-р* ва мсб.

КВАХЪЗАВАЙ ХУЪР... КЪУЪХУЪР

ТІАЛ

Ина рекъери элкъез-элкъез къакъанрихъ ялзава. Дагъдин синерай, хкатай къваларай, къацу яйлахрай тІуз физва рекъер. Иервилери рамзава рикІ. Къве дагъдин къула шуршур ацалтна авахъзавай вацІу, чархарин яхадай авахъзавай, лацу кифериз ухшар чарчарри хуъруъз рекъе твазва чун. Цуъкверин атирди къил элкъурзава. СтІурив агакъиз тІимил амаз рехъ эрчІи патахъ элкъезва. Гъанихъ кам къачуна, гуънейрайни къузайрай тІуз, сал жигъиррай физва чун.

Эхирни агакъзава. Имни Къуъхуър... Эхарики, эхиз жедатІа. Шехъмир вилер, сел хуъз жедатІа. ЧкІанвай кІвалерин, уцІвенвай цларин, ацахнавай паруйрин акунри рикІин гъал атІузва. Сагъибсуз амай багълар, цан цазмачир генг чилер чан гузвай начагъ хъиз терг жезва.

Къуъхуърар КцІарин дегъ хуърерикай сад я. Вичихъ гзаф агъалияр авайвилай са хуър бес тахъана, инсанри къвед лагъай хуъруън бине кутур, гъавилай "Къве хуър-Къуъхуър" хъиз сейли хъайи лезги макан. Хайибуру негъна, хуърерин жергедай акъуднавай диге. Етим аял хъиз садан рикІелни хкъезмачир, гадарнавай хуър.

Са береда 100 йисалай гзаф уъмуър гъалзавай-бурун макан тир инаг. Адахъ шумудни са къегъал рухъвар, иер рушар, авадан чилер, мублагъ никІер, генг яйлахар авай. Хуъруън суъруйринни нехирин и къил-а къил аквадачир.

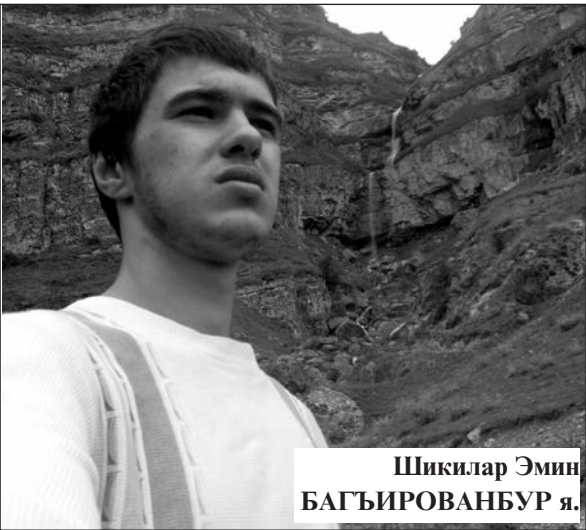
Къилел даим лекъери сирнавдай Къуъхуър дагъдин синел ахъа хъанвай иер цуък хъиз рикІиз чими тир. Зегъметдал рикІ алай къени инсанри уъмуър гъалдай ина. Къадир хъанач райондиз регъбервал гайи ксариз абурун. Дагъдин хуърерин агъалийриз къайгъударвал къалурун рикІелай алудна советрин кавхайри. Гилалди давам жезва и кваз такъун. Иниз рехъ акъудун садан рикІелни къезвач.

ЧкІизва хуър. Алай вахтунда ина пуд хизан ама. Са юкъуз гъабурни ялгъузвиликай катда. Шегъерра къакъан дараматар эцигъзавайбуруз фялеяр герек я эхир.

... Са кІвалин вилик кицІи зарулдиз авзавай. Пуд йис я лугъуда, ада и кІвал хуъз. Сагъибар фадлай куъч хъанвай кІваливай къакъатзавачир кицІ. Вафалу я эхир...

Дагъдин кукІвал ялгъуздиз чан гуз гъазур хъанвай къуъзуъ лекърез ухшар тир Къуъхуър. Балаяр яргъариз акъатна, дерт лугъудай касни амачир лекърез.

С. КЕРИМОВА.

Шикилар Эмин
БАГЪИРОВАНБУР я.

ГАФАЛАГ

Гъамиз хъун	- гъавалат хъун
Гъамургъай	- ахварин хиялдиз фин
Гъаргъар	- чан гузвай вахт
ГъарикІ	- кІвал-югъ амачирди
Гъаркъа	- касни амачирди
Гъвей, эгъвей	- чІехи
ГъвергъветІ	- цІару
ГъветІ	- шапІай, къуър
Гъеб	- марк
Гъебгъеб	- капа гъакъдай къван
Гъир (гъил, гъул)	- техил; риге галачир къуълуън сорт
Гъиргъир	- са гужалди, четиндаказ
Гъуъруъгъ	- тупІал, закІал
ГъуътІ	- эхир, кутягъ хъун
Гъава	- руъгъдин начагъвал
Гъагъ	- нефес гайила гуъзгуъда жери гъекъ
Гъагъа	- рази хъунин ишара
Гъад пад	-агъа пад
Гъазан	- къайгъу авачирди, са куъзни фикир тагудайди
Гъайт	- жуърэт, дирибашвал; жуърэт авун
ГъакІаз	- мягъкем гъакІа
ГъакІан	- гъакІан регъят кІвалах
Гъалагъ	- кичІер кутун
Гъалалай	- масадан ван текъведайди
Гъаргъалаг	- фарфалаг
Гъаргъалай	- пара кІевиз рахадайди
Гъарзарун	- ахъаюн
Гъарус	- къенер, ичалатар
Гъарч	- хци кас, викІегъ кас, зиринг
Гъас	- баркалла
Гъаса	- стундин къил
Гъатхур	- къил хура гъатун, къил агъуз хъун

Къиблепатан Дагъустандин Гелхен хуърай гафар кІватІайди профессор Ярали Яралиев я.

Самур

ДОРОГИЕ ЧИТАТЕЛИ!

На нашу газету можно подписаться коллективно и индивидуально в любое время года. Годовая подписка составляет 12 манатов.

Редакция готова организовать продажу "Самур"а в любой точке Азербайджана и Российской Федерации. С вопросами можно обращаться по тел: 432-92-17.

ЕЛАН

Bakı şəhəriniin və ətraf qəsəbələrin sakinləri "Samur" qəzetinə abunə yazılmaq üçün "Qaya" mətbuat yayımı firmasına müraciət edə bilərlər.

Телефон: 441-35-33, 441-31-12.

САМУР

Главный редактор
Седает КЕРИМОВА

Адрес редакции: AZ 1073 Баку, Метбуат проспекти, 529-й квартал, Издательство "Азербайджан", этаж 3, каб. № 101.

www.samurpress.com
админ.сайт: admin@samurpress.com
e-mail:sedagetkerimova@rambler.ru

Расчетный счет
26233080000
Капитал банк г.Баку
1-й Ясамальский филиал
код 200037
ВОИН 130024708

Газета зарегистрирована в Министерстве печати и информации Азербайджанской Республики. Рег. № 78

Индекс: 5581
Тираж: 2000
Заказ: 3503
Тел: 432-92-17

НАПЕЧАТАНА В ИЗДАТЕЛЬСТВЕ "АЗЕРБАЙДЖАН"